

Város a város szélén

(Emberek és küzdelmek a szolnoki gyermekvárosban)

*„Adj Uram erőt, hogy képes legyek
megváltoztatni, amit lehetséges,
belátást, hogy ne vesződjek azzal,
ami megváltoztathatatlan,
és bölcsességet, hogy meg tudjam
különböztetni egyiket a másiktól.”*

(Ezékiel próféta)

A prófétai gondolatsor emlékezetben tartása minden feladat és probléma közelítése előtt és megoldása közben jótékony hatású lehet. . .

A *szolnoki Gyermekvárosban* időzve magam aligha voltam képes eljutni a kívánt bölcsességhez, amellyel megkülönböztethettem volna. . . „egyiket a másiktól”. Különösen a csöppnyi óvodások, a végképp magányos betegszobákba zártak között járva sodort el józanságomtól az az intenzív érzelmi hatás, amely hetekig nem vitt előrébb a lelki háborgásnál. Naivnak és fölöslegesen érzélgősnek tűnő kétségbeesésem nem talált partnert, mert. . . „ne vesződjek azzal, ami megváltoztathatatlan. . .”

Egy óvónővel találkoztam, aki első kérdéseimre — mit tud, mit gondol a gyerekek szüleiről — a mélyre fojtott indulat hirtelen elszabadulásával válaszolt: „Nem érdekelnek a körülményeik mindet megölném, amelyik ezt teszi a gyerekével, ha már megszülte”. Ez tíz másodperc volt, s már csinálta is a dolgát tovább.

Változtattam hát magatartásomon, igyekeztem a tárgyilagosan érdeklődő és megfigyelő szerepébe visszahúzódní. Nem tagadhatom azonban, hogy most, írás közben is azért tétovázok, mert át nem adhatónak érzem a megszabott, illetve választott keretek között talán valóban nem átadható élményeimet. Pedig talán mégis ezzel kellene próbálkoznom, ha már mindenki nem élheti át az idegenre rátapadó gyerekeknek kapaszkodását, riasztó—visszatetsző hízélgését, a baltával fenyegetőző szülőt itt, a távozó apa után ordító gyerek látványát amott, a riadt vagy éppen kifejezéstelen gyerekszemeket. Ki tudja, mit tudnak, értenek most saját életükből, mit fognak tudni majd tíz-húsz év múlva, főképpen: mit fognak csinálni vele?

A próféta intelmére hallgatva azonban fölöslegesnek kell ítélnem ezt a közelítést, maradjunk tehát a tényeknél.

Mibe kerül?

Két év során fogadott be a gyermekváros 300 olyan kiskorú (3—18 éves) gyereket, akiknek a felnevelését szüleik, rokonaik nem vállalják, nem vállalhatják „objektív” okokból, nem alkalmasak erre a szerepre a legkülönbélebb okokból. A gyámhatóságok a megyében évente kb. 250 határozatot hoznak, amelyekben egy-egy gyerek állami gondozásba vételéről, illetve intézeti elhelyezéséről in-

tézkednek. Ilyen befogadóképességű intézmény — Fótot nem számítva — nem sok van az országban (Miskolc, Eger).

Az épület — felépült 1981-ben — bár nagyméretű, mégis szolidan húzódik meg a Széchenyi lakótelepre vezető út mentén, kissé elkülönülve a sokemeletes házrengetegtől.

Lehetőségei és problémái — éppen a sokféle korosztályból összetevődő — nagy létszám miatt különböznek a hagyományos nevelőotthonoktól. Másrészt viszont a gyermekváros tevékenysége is beilleszthető az állami gondoskodás másutt is ismert intézeti formáiba, annak jól-rosszul alakított gyakorlatába. Sajátosságai vannak, de minőségi különbözőségei alig.

Nézzünk néhány fontos adatot: A jelenlegi gyermeklétszám 300. Ebből óvodás korú: 79; közülük lány: 37. Alsótagozatos általános iskolás: 101; ebből lány: 37. Felsőtagozatos: 73; közülük lány: 30. Szakközépiskolás, szakmunkástanuló: 47; ebből lány: 25,60%-uk túlkoros.

A nevelőtestület és a kiszolgáló személyzet létszáma jelenleg: igazgató, három szakmai és egy gazdasági igazgatóhelyettes, 35 nevelőtanár, 27 gyermekfelügyelő. Mősoda-varroda: 10 fő, konyha: 21 fő, szakmunkások: 5 fő, fűtő: 2, gépkocsivezető: 2 fő, dajka: 5 fő, kertész, házimunkás: 2 fő, takarító: 14, gazdasági, adminisztratív dolgozó: 13, 5 ápolónő és 4 portás. Az alkalmazottak összlétszáma: 150. (Természetesen jóval több munkakönyv fordult meg az igazgató kezében a gyermekváros működése óta: összesen 260.)

Részletek az 1983. évi költségvetési irányzatból: összköltségi előirányzat: 23 millió forint; ebből bér: 7 millió. Az összes alkalmazott egy havi átlagosan kifizetett munkabére: 550 ezer forint. Az épület működtetésének (fűtés, világítás, közmű) költségei: 4 millió forint. A gyerekek ételmezésének költségei: 3,5 millió. A ruházkodás költségei (egyéb textilneművel): 1,5 millió. Álló- és fogyóeszközök karbantartására: 2,5 millió forint. Beszerzések: gyógyszer 60 ezer, játékok, eszközök: 200 ezer, könyv 35 ezer, tankönyv, tanszer: 161 ezer forint. Diákjóléti kadások: zsebpénz: 81 ezer, kulturális, szociális kiadások (ünnepély, ajándék, kirándulás, üdülés): 400 ezer forint.

A gazdasági vezetővel osztottunk-szoroztunk néhány percig. Kiszámoltuk, hogy egy gyerek havonta 6390 forintba kerül (23 millió osztva 300-zal és 12-vel). 150 felnőtt alkalmazott van és 300 gyerek. Ez létszámarányokban megfelelne egy olyan családnak, amely két felnőttből és négy gyerekből állna. Ahhoz, hogy 6390 forint legyen az egy főre jutó jövedelem, a két felnőttnek 38 ezer forintot kellene havonként keresni.

Ki jön, ki megy, ki marad?

Amikor elkészült az épület — minisztériumi beruházásként, Ybl-díjas tervező sok kompromisszummal kialakított terveként, a szolnoki ÁÉV kivitelezésében — kinevezték az igazgatót. A semmiből előteremtteni egy tantestületet, nagy munka lehetett, de ilyen azért gyakran történik, s a gyarapodás feletti öröm kíséri. Hogyan lesz egy kongó épület tele; honnan kerül elő hirtelen a sok állami gondozásra szoruló kis gyerek?

Idehozták azokat, akikről ezidőtájt derült ki, derítette ki a gyámhatóság hogy ilyen intézményes segítségre van szükségük. (Azaz első ízben kerültek állami gondozásba.) A megye kisebb nevelőotthonaiból hoztak további gondozot-

takat. Végül jöttek gyerekek ide olyan nevelőszülőktől, akikről a gyámhatóság úgy tudta, hogy a körülményeik, módszereik nem megfelelőek, és a gyermekváros most többet nyújthat a nevelőszülőknél. Egy látogatási napon találkoztam olyan idős asszonnyal, aki látogatta a tőle behozott kislányt. Kért, hogy segítsék neki a gyereket visszaszerezni, mert ő nagyon szereti, nem olyan öreg ő még, igaz a férje beteg, de a pénz is... és így tovább. Az ügyet kívülállóként meg nem ítélem, a gyámhatóság nyilván alapos környezettanulmány után döntött. (Arra azonban mégis vannak példák, hogy a beköltöztetett gyermek ismét visszakerült az eredeti nevelőszülőkhöz). Ez utóbbi létszámnövelés miatt — még ha ez jelentéktelen is a többihez képest — különösen azok bosszankodhatnak, akik a mammut intézmények helyett a nevelőszülők szerepének növelését látják a jövő útjának.

A gyermekvárosba való „bevonulás”-t általában egy elkerülhetetlennek látó procedúra előzi meg. A családból való kiemelés pillanatában — ahol a családból még egyáltalán maradt valami — a gyerek már lelkileg-testileg rossz állapotban van. Mire az illetékesek megteszik a szükséges intézkedéseket, döntenek a sorsáról a gyerek már megjárta az ideiglenes szállásokat, idegen kísérőkkel, és hosszú távon ható kiszolgáltatottság-élményt gyűjtött össze. A szokásosnál is hosszadalmasabb lehet a beutalás folyamata, ha az illetékesek között (a Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet, lakóhely szerinti illetékes gyámhatóság, egészségügyiek és a gyermekváros között) nem teljes az egyetértés, vagy nem dolgoznak pontosan egymás keze alá. A mindennapi munkakapcsolatuk bonyolultabb annál, hogy alá- és fölérendeltség viszonyrendszerében oldhatnák meg.

Csak a gyerek sorsán ronthat, ha a hangoztatott vagy jóhiszeműen vélt érdeke mögött valójában valamelyik intézmény érdeke, kényelmessége áll, vagy az illetékeseket a megoldhatatlanság kényszere mozgatja. (Pl. ahelyett, hogy kórházba vagy csecsemőotthonba utalnák — egy egészségileg nagyon leromlott, beszélni nem tudó, nem szobatiszta, papírjai szerint 2,6 (!) éves kisgyerekkel bajlódna a gyermekváros betegszobáján, pedig csak egészséges, óvodás korú és fejlettségű gyerekekre rendezkedtek be).

Egy másik, súlyosabb — mert nem egyedi — gond, melynek megoldatlansága terheli, feszegeti az állami gondozásunk kereteit: az iskoláit befejező, munkába álló gondozottak sorsa. A nevelőotthonokból távozni kényszerülő 17 — 18 éves számára, aki az egyébként sem jóhírű munkásszállókba vagy albérletbe csöppen, a hivatásos pártfogó segítsége kevés. Kegyetlen törvényszerűséggel zuhannak lefelé. Akik előre megérzik a veszélyt, félnek és szeretnének az intézetben maradni. De az igazgató csak tehetetlenül széttárja a karját és sok szerencsét kíván az „életbe kilépőnek”.

Hová kerüljön a kisebb-nagyobb bűncselekményt elkövető állami gondozott az ellene indított eljárás lezárásáig? Hol várja ki, amíg beutalják egy javító intézetbe? Jobb esetben itt a betegszobában, hacsak közben meg nem szokik, s az eljárás ismét várat magára, amíg újból (és újból) „előállítják”. Közben telik az idő, s a „vétkes” meséin csemegézhet a gyermekváros lakossága. A szökött gyerekek megkeresése is koordinált munkát követel az illetékesektől (gyámhatóság, rendőrség...). A kör gyorsan zárulhat akkor, ha a gyermekváros igazgatója valamiféle megérzésére bízva magát, este autóba ül és néhány száz kilométernyi autózás után reggelre visszahozza a szökevényeket.

Az előkerítettek újbóli bevonulása sem egyszerű. Tetvetlenítés, lányoknál nőgyógyászati vizsgálat szükséges. Ez igen gyakran fényt derít a szökésben töltött napok „történeire”, szexuális kalandjaira. Mi történjék, ha az „ered-

mény” visszavonhatatlan? Csak látszólag egyszerűbb a helyzet, ha a gondozásban vételt megelőzi a gyermekszülés. Hová kerüljön például az a 14 év alatti lány, aki gondozásba vétel előtt tartósan együtt élt egy férfival, majd egy mástól gyereket szül? A gyereket a szapárfalui csecsemőotthonba viszik, ezzel egyidőben az anyát a gyermekvárosba. Az iskolában már felsőtagozatos, lassan csak eléri a 16 évet . . . , addig is énekelheti az úttörőindulókat.

A gyámhatóság a gyermek beutalásakor átadja az intézetnek az összegyűjtött információit: fontos adatait, betegségeit, jellemzését, élete jelentősebb eseményeinek leírását és a környezettanulmányt. Pontosabban minderre szükség lenne a gyermek nevelésével megbízott intézetnek. Ezek az információk azonban legtöbb esetben használhatatlanul hiányosak. Nem csak az életrajz semmitmondóan kevés, ismeretlenek a gyerek betegségei, sőt testvéreinek holléte, anyjának apjának tartózkodási helye is felderítetlen.

Nem csodálkozom, hogy szeptember elején az igazgató nem fogadott. Még kcra ősszel is az itteni gyerekek testvéreit kereste az országban, azért, hogy más intézetekből idehozathassa őket. Legalább egy épületben legyenek.

A hazalátogatásnak az a feltétele, hogy a gyerekek, ill. szülőnek érvényes gyámhatósági engedélye legyen. A gyermekváros igazgatója hiába tudja, hogy a szülő nem fogja visszahozni a gyereket — pedig ez az engedély egyik feltétele — a szülő lobogtatja a papírt, viszi a gyereket, és szünet végén persze esze ágában sincs hozni. Jöhet a „na, ugye mi megmondtuk” szemrehányás, de fölösleges. Menni kell a gyerekek után.

A gondok egy része megszűnhetne az illetékesek jobb együttműködésével. Az igazgatónak egyelőre földhözragadtabb óhaja van. Egy normálisan működő telefonvonalat szeretne. Azért, hogy pillanatok alatt lehessen döntéseket egyeztetni, orvost vagy rendőrt hívni, mielőtt nagyobb baj is történik, mint ami már éppen megtörtént.

Nap mint nap ugyanaz . . .

Ez persze túlzás, mert mégis csak akad néha olyan esemény, ami meg-megtorpantja a begyakorlott ritmust. A havonként egyszeri látogatások — már akit látogatnak — az iskolai szünetekhez igazodó hazautazások: már akinek van hova hazautazni, illetve engedélyezett hazautaznia. Ilyen alkalmakkor a két — összebékíthetetlennek látszó — világ érintkezési pontjánál robbanó feszültségek, a gyerek teljes lelki fegyverzettel áll készen a „rendkívüli”. A feszültség a rendkívüli állapot elmúltával sem oldódik könnyen, a rend ritmusára való visszatérítés újból és újból kemény, zárt rendbe sorakoztatja a nevelői gárdát.

A házban szervezett rendezvényeknek, ünnepélyeknek nincs meg az előbbi rendkívüliségekkel együttjáró, zavartkeltő hatása.

Reggel hatkor ébresztő, mosakodás, öltözködés, közös levonulás a földszinten lévő ebédlőbe. Ez alól az óvodások kivételek, akiknek élete a nap egészében más, — az alagsori szintéren zajlik; valamint azok a szakmunkástanulók, szakközépiskolások, akiknek iskolai elfoglaltsága már bonyolultabb, a többséghez még erőszakkal sem illeszthető. A többiek viszont kettes sorokban közelítik meg az ebédlőt, bejutás előtt minden csoport kétszer megáll, rendezik a sorokat, meghatározott előnyt adnak az előttük haladóknak, a bejáratnál lévő csapoknál kezét mosnak.

A konyha ablakaiból tálcán viszik a bőséges asznapi. Asztalhoz ülve ismét összevárják egymást, jó étvágyat kívánnak, csak úgy, mint étkezés után „egészségünkre”-t. A hatalmas ebédlőben hol itt, hol ott zengi egy-egy kórus a két variánst. A felügyelő tanár a csoportjával eszik, étkezés után az asztalokat az asznapi felelős tisztán hagyja-hagyatja. A tálcákat visszaviszik, legtöbbször marad rajta valmi, ami sajnálnivaló a moslékból. A napi ötszöri étkezés színvonalát egy átlagosnál jobb módú háziasszony is elfogadhatná. Talán mondanom sem kell, hogy a gyerekek nem igen becsülik. (Hallottam az egyik ügyeletes tanárnő rendre utasító felháborodott szavait arról, hogy mit kaphatna enni otthon...)

Innen még felmennek a tanulószobába a táskákért, esetleg egy utolsó ellenőrzésre jut idő, táskában van-e minden, ami mára kell. Az általános iskolások a lakótelepi iskolába sétálnak, a nagyobbaknak a menetrend szerinti autóbusszal a városba kell menniük. Ahol erre lehetőség van, befizetnek a gyerekeknek két kiflinyi tízórait.

Az óvodások alagsori lakosztályában is megkezdődnek a mindennapi programok, tanterv szerinti foglalkozások: játék, ebéd, alvás... Csak itt minden egy helyen van, nem kell sétálni sietni, utazni otthonról az óvodáig, hisz csak néhány méter a hálótól a „nappali”; néhány méter a berendezésében méreteikhez igazított mosdó, zuhanyzó, WC, öltöző. A prófétára figyelmezek, mégis leírom azt, amibe bele kell törődni: életük nem más, mint vége-hossza nincs, éjjel-nappal üzemelő óvodába járás. Ilyen kis gyerekekkel különösen attrakció számba megy minden kimozdulás... Itt erőfeszítések kellene ahhoz, ami más gyerek életének automatikusan része, a szocializáció alap-ismeret bázisa. Hogy az utcákon jön-megy sok idegen bácsi, néni, hogy ők más gyerekek anyukája-apukája, hogy az üzletekben vásárolni lehet, amire szükség van, és hogy azt pénzért adják, ami meg úgy lesz, hogy a felnőttek dolgoznak. Ez a bácsi itt éppen azt „dolgozza”, hogy vezeti a buszt, ez a néni meg azt, hogy elvetette, meglocsolta, most meg eladja nekünk az ebédünkhöz ezt a salátát... Dehát mindent megtanítani nem lehet, megélni pedig egyelőre nincs módjuk.

A nagyobb lányok, a szintén itt nevelkedő idősebb testvér főleg sétákon kísérhet, segíthet, s ez mindenkinek jó. Alkalom arra is, hogy az egyébként egymástól elválasztott, bár egy épületben élő testvérek találkozhassanak.

„Ó hát ezek a gyerekek utálnak tanulni!”

„Mit látott ő eddig, ami miatt akarna?” Miközben — a tanárok a megmondható — a nem állami gondozottak is egyre kevésbé strapálják magukat!

Való igaz, az ilyen gyerekek legtöbbször a sor végén kullognak. Az előbb-rejtásukban érdekelt illetve felelős emberek közül is sokan gondolják úgy, hogy a gyerekek többsége már eleve genetikailag sérült (alkoholista szülők sokadik, alultáplált gyerekei például.) E feltételezés elvetése esetén is jóideig érthető a hátul kullogásuk, figyelembe véve mindazokat a hátrányokat, hiányokat, amivel idekerültek. Az iskola pedig e nagy létszám és egyéb okok miatt úgy „homogenizál”, hogy meglevőnek tekint meg nem lévő ismereteket, készségeket. Ez a nem állami gondozott gyerekeket is sújtja, de az állami gondozottak reagálnak erre a legkisebb eredménnyel.

A napi teljesítmény értékelése mindig megtörténik, sőt rafinált, ötletes, egyéni értékelési módszerek vannak forgalomban. Azt érezhettem, hogy a táb-

lázatok, kis figurák, fényképek érdem szerinti ide-oda átrendezése valami fontosabb helyett van, és kételkedtem a hatékonyságában. Bizonyára joggal mondták erre, hogy nincs igazam. Ma sem tudom pontosan, de azok a mellékhatások zavarhattak, amelyek megszilárdíthatják a gyerekekben az értékrend viszonylagosságát. A „tőled ez is valami” szemlélet, ami elkülöníti a kintiektől, megerősíti a „kitörni ugyanis lehetetlen” gondolatát, ha a mérce eleve alacsonyabb a kintinél.

A szakos tanárok már kielégítő létszámban rendelkezésre állnak a korrepetálásokra, hiányzik azonban a gyógypedagógus, logopédus, a kulturális életet szervező szakember. A korrepetálást, illetve a közös délutáni foglalkozást nehezíti az a tény is, hogy — azt hittem nem jól hallok — a 221 iskolás gyerek 49 féle órarendi variáció szerint tanul, és ebben még nincs benne az A—B hetek további bonyodalma!

Nem látszik hatékonnak a nevelők iskolai hospitálása. Legtöbben jónak ítélik az iskola és az itteni nevelők kapcsolatát, bár hallottam az iskolai tanárokból működő előítéletekről is. A gondot az okozza, hogy sok óra látogatása után (órarendek!) arra már nem marad idő, energia, hogy a gyerekekről is beszéljessenek. Mit lehet tenni? Nincs egycsapásra nagy megoldás, mindenki apró, lassú egyenkénti javulásban bíz. Egy ambíciózus nevelő viszont hisz az ugrásszerű emelkedésben: akkor látszik majd meg a munkánk eredménye az iskolában is, ha nem kell az otthonról hozott hiányosságai miatt kínlódnunk, azaz, ha majd a saját nevelésű gyerekek, a mostani óvodások lesznek majd iskolások... Értem én őt, de azért most is megborzongok ettől a perspektívától.

Hiány szülte pótcselekvések

A nagy létszámból adódó tömegességet, uniformizáltságot erősíti az épület beosztása és a szintek közötti közlekedés szabályozása. Az épületet legfeljebb újból tervezni és újból építeni lehetne ahhoz, hogy feladatának megfeleljen. Ha már a háló, tanuló, ebédlő három különböző emeleti szinten van, akkor legalább a közöttük való szabad közlekedést, önálló mozgást kellene megengedni a gyerekeknek — javasolom naívan. Ennek akadályja az, hogy a gyerekek még nem érettek erre a szabadságra. Ellenőrzés híján azonnal kárt okoznak, lopnak. A szintek nyitva hagyása, a teljes mozgásszabadság megadása olyan cél, amihez csak hosszabb idő után juthatunk el — mondják. Nem vigasztalás igazán, hiszen mindig jönnek új gyerekek, akikkel a mosakodásnál, WC használatánál kell kezdeni, nem az erkölcsi nevelésnél. (Feltéve, ha elfogadjuk azt, hogy a nevelési célok csak meghatározott egymásutániségben valósíthatók meg. Tehát előbb a „moss fogat”, utána jöhet a „ne lopj”).

A nagyobb lányok hálósobájában látszanak az ösztönös (ösztönzött?) otthonteremtés jelei. Apró személyes tárgyak, itt-ott néhány könyv, kézimunkák, kamasz lányos dekorációk, sztár- és divatfotók. A kisebb fiúk hálóiban viszont teljesen üres falak, üres polcok mutatják magukat egy tisztasági ellenőrzésen. Mi is lehetne rendetlen vagy piszkos? Egy kiborított szekrényből — ahol rendtelenséget gyanított a több fős tisztasági csoport és a hatalmas kulcscsomóval előljáró nevelő — sem került elő más, mint néhány ruhadarab. Sehol egy madzag, vagy kavics, vagy papírrepülő, bármi.

Ha van valami igazság a pszichológusok „iskolai ártalommal” kapcsolatos nézeteiben, akkor ezek a gyerekek egész nap ebben az ártalomban szenvednek.

Legjelentősebb mozzanat a személytelenség. A nagy létszámú osztályokra, a pedagógusok túlterheltségére hivatkozva tudomásul vettük, hogy az iskolában a nem állami gondozott gyerekek is legfeljebb névre, de nem személyre szóló szituációkba kerülnek. Hogyan folytatódik a gondozottakkal mindez „otthon”? Ha van egy figyelem- és szeretet megosztására képes nevelő, akkor ebéd előtt, ebéd közben, a tanulásig, az uzsonnaszünetben, vacsoránál, lefekvésig minden gyerekre juthat 20—30 mondat. Ennek, mondjuk fele, utasítás, jó esetben a fennmaradó másik fele a kommunikációt jelentő párbeszéd. Feltéve, ha valamilyen bonyodalom — ami azért gyakran akad — el nem viszi ezt a lehetőséget a számonkérés, megrovás, büntetés közvetettebb hangneme és esetleg egyetlen érintettje felé.

Most azzal vigasztalnak, hogy a mai családok többségében sem jut több személyre szóló figyelem a gyerekekre. Meg is látszik — folytatja más — az itteni lakótelepi gyerekek már alig különböznek a mieinktől. Mít csinál az állami gondozott gyerek, ha tartósan hiányolja a csak neki szóló figyelmet? (A másik szálát most elejtjük. .). Előhozakodik a szubkultúrája általa megszabott egyedi megkülönböztető jegyeivel, ami ebben a közegben mindenképpen botrányt jelent majd. Ha ez valami tett, cselekedet lesz, annál jobb. Így nemcsak a vele való átlagosnál tartósabb foglalkozás garantált — „Viszlek az igazgató bácsihoz!” — hanem az egyhangúságot felrúgó esemény a többieknek is jól jön.

R. R. (lány) egy nap megszökött az iskolából. Már két autóval körözték a városban, miközben R. besétált az ideggondozóba. Ott előadta szerelmi csalódását. A kedvese, aki szintén a házban lakik, állítólag mást szeret. Reggel meg is verte ezért a fiút. Az orvos nagy gondoskodással kivitte a kórházba, hírt adott a gyermekvárosnak R. hollétéről. Amikor délután értementek, boldogan ugrált a kórházi ágyon, az ápolónők felváltva simogatták, pszilgatták. Semmi probléma, még nyugtatók szedése sem indokolt. A pszichológus állítólag (R. szerint) csak annyit javasolt, hogy kerülje az igazgató bácsit.

Szándékosan nem egy vadabb példát hoztam, nem mintha nem lenne belőle bőven, de ott már a gyerek cselekvését nem pusztán az előbbi hiány, hanem bonyolultabban szerveződő devianciák okozzák. Van aki öngyilkossággal fenyegetőzik, tintát akar inni. Szeretnének betegek lenni, gyógyszert kérnek ilyen-olyan bajra. Felirat nélküli C-vitaminos zacskók vannak forgalomban, mindenre jó, ha sokat vesz be belőle, akkor sincs semmi gond.

A prófétáról megfeledkeztem, talán már rég csak a ló egyik oldalán vagyok, de túlságosan megérett bennem az a felismerés, hogy ha már csak itt tudunk segíteni ezeken a gyerekeken, és csak ilyen intézményes keretek között, akkor ez sükségszerűen nem képes többet nyújtani. (Eszembe jut más, a gyermekneveléshez hasonló intim szféra válságára szervezett, engedélyezett társadalmi méretű reakció: magányos öregek, magányos fiatalok — magányosok, társkeresők klubja, neurózisos betegek — pszichiáter hálózat fejlesztése, egyegy emberi kapcsolat tisztán tarthatatlansága — sok kétes tisztaságú kapcsolat). Ha a meggondolást ilyen kényszer diktálja, azaz valami más helyett van, szükeképpen tökéletlen.

Vannak, akik törekednek a „bölcsségre”. Tudni vélik, hogy hol, mit kellene változtatni ahhoz, hogy a gyerekeknek jobb legyen. El kellene érünk — mondja egyikük —, hogy a felnőttek közötti apró-cseprő perpatvarok megszűnjenek. Ez rengeteg energiát elvisz, a gyermekekhez rosszkedvűen, még az előbbi konfliktussal foglalkozva megyek be. Pedig éppen csak ennyi kellene: érzelmileg töltve, nagy empátiával rájuk koncentrálni.

Egy másik nevelő úgy fogalmaz, hogy a cselekvés lehetősége a tantestületnek adott, tehát a „tartalék” bennük keresendő. Ő azonban már nem része ennek a tartalék alapnak, nem dolgozik a gyermekvárosban, a nevelési lehetőségeket kritikaként fogalmazza meg. Előbb azonban nézzük azokat, akik bár még itt dolgoznak, munkájuk nem jogosít fel most a bizakodásra. Azokra gondolok, akik eleve nem hisznek itt a nevelés lehetőségeiben. Nem a prófétánk... „ne veszdődjék...” igazsága alapján hanem kényelmesebb beletörődéssel, kétségbevonható igazságokra hivatkozva... úgyis a vérükben van... , akkor is hazudnak, amikor igazat mondhatnának... Hitüket, illetve hitetlenségüket táplálja a kis hatékonysággal folyó munka. Az az ismeret, amit az állami gondozás után életutakról tudnak. Azt tudják, hogy éppen mostani nevelteikből termelődik újra ez a réteg. Azt érzik, hogy nem csináltak semmit, legfeljebb rosszat. Van, aki úgy látja, hogy előbb-utóbb az állami gondozottak lesznek ennek az országnak a „sírásói”. Tudathasadásos állapot lehet: gondolatban felvállalni, amiért nem felelős, tettekben elmulasztani azt a keveset is, ami viszont szükséges és lehetséges lenne. Közben úgy alakultak az anyagi feltételek, hogy hivatástudat nélkül is „megéri” itt dolgozni. A fizetések már tűrhetőek, különösen a pótlékokkal, nem úgy mint kezdetben. A november hetediké alkalmából szétosztott jutalmak nagy összege teljesen elképesztett. Az igazgató azonban csak keserűen legyintett, tudja, hogy sok esetben nem jutalomnak, hanem egyszerűen itt tartó tényezőnek számít a pénz. Nyilván megtartani akarja azokat az embereket, akik ellen különösebb kifogás nem merült fel, hiszen így is akad, akit el kell küldenie. Újjonnan jötteknek sem lát a veséjébe, s vannak, akikre eleve csak néhány hónapig számíthat, mert itt a sikeres főiskolai- egyetemi felvételig húzódnak meg. (Található azonban közöttük olyan is, akinek a munkáját nem befolyásolja az „átmenetiség”).

Volt olyan fiatal nevelőtanár, akit azért kellett elküldeni, mert a fiúk hátlójából a fiúk szeme láttára úgy jutott át a szomszédos nevelői szobába, hogy a két helyiséget elválasztó beépített szekrényt — mint akadályt — rípiyára törte. Az a fiatalember, akinek kritikus észrevételeit most idézni fogom, szintén nem önként távozott. Ő zavaros, ellenőrizhetetlen, magánéletébe avatkozó konfliktusokat jelöl meg okként, természetesen ő véletlennek érzi magát. Azért írom le megjegyzéseit, mert összecseng önként távozókéval is, egy-két pontja pedig megegyezik a most is ott dolgozók óvatos, bátorítalan megjegyzéseivel. (Inkább vállalom a vélemények ilyen összemosását, mint hogy felhasználjam a konkrét, de övön alul ütő, vagy éppen fel nem vállalt kritikákat). Legfontosabbnak azt érzi, hogy a rendszeres nevelési értekezleteken nem pedagógiai, módszertani kérdésekről folyik a szó. Úgy kell tenni, mintha a gyerekekkel kapcsolatos összes teendő, probléma, konfliktus megoldási módja mindenkinek kézenfekvő lenne. Amiről szó sincs. Ugyanakkor apró egyéb ügyek vég nélkül cipelhetők egyik hónapról a másikra, mert lezáratlanok, pedig egyszer s mindenkorra írásban rögzíthetők lennének (ki felelős anyagilag bizonyos raktári készletekért). A nevelők úgy versengenek a gyerekek kitüntető szeretetéért, hogy egymás magánügyeibe avatják a gyerekeket a másik kolléga rovására. Az intézet vezetősége olyan konkrét helyzetekbe, módszerekbe szól bele, amelyekhez nincs meg a konkrét információja. Már csak azért sincs, mert valójában keveset vannak a gyerekek között. Az értelmetlen etikai foglalkozások helyett — amit a gyerek legjobb esetben fegyelmezetten un —, lazább egyéni foglalkozásokat vezetne be, a kimenőket is másképpen szervezné, mert így ez csak szélnek eresztés, jönnek is idő előtt vissza, nem tudják beosztani a pénzüket, a városban

csak csámborognak. Menni kellene velük sokat. „Én elértem, hogy APÁ-nak szólítottak” — mondja végül, s bár ellenérveimből bólint néhányra, de úgy, mint akinek már úgysis mindegy, nem érdekelt az ügyben.

„Mégis csak én vagyok a felelős”

Az igazgatót a fenti belső problémákról kérdezem. Történetekkel válaszol, legtöbbször így fejezi be: „... hogy lehet ilyen ember pedagógus?”

— Nagyon nehéz a bukások számát csökkenteni, mégis van nevelőtanár, aki megengedi, hogy szilenciumon kívánságműsört hallgassanak a gyerekek, vagy a hálóban aludjanak tanulás helyett; a gyerekek kulturális igényeit csak beat-koncertekkel akarja kielégíteni. Egész napos kimenőket ad, s egy csoportbeli lány terhességét csak négy és fél hónap után veszi észre.

Kínos, amikor a nevelőtanár jelenlétében reggeli mellől valamelyik gyereket az igazgatónak kell visszaküldenie, hogy öltözzék fel rendesen; ha lefekvés után az ágyban síró gyereket neki kell megvizsgáztatnia, mert az ügyeletes nevelő sehol sincs; hogy végig kell hallgatnia, amikor a kirúgott kolléga azzal védekezik, hogy munkaköri leírásában nem volt benne, hogy nem kezdeményezhet szexuális kapcsolatot neveltjeivel. A nevelőtanár nem érkezik meg a kirándulás reggelén, a csoportja ott toporog az autóbusz előtt, a buszsofőrjük meg fogja magát, elindul a gyerekekkel tanár nélkül. A tanárnak is, a sofőrnek is fegyelmit adott. Sokan legalapvetőbb feladataikat nem teljesítik, hogyan lehetne magasröptű pedagógiai vitákat, főleg jó munkát várni — mondja egy szuszra.

— Megkérdezem még, mire vonatkozzon a prófétai fohász. Mi az, amin — ha „erő” van — változtatni lehetne?

— Főképpen a szülőpótló szerepet vállaló pedagógus gondolkodását. Minimum a vállalt kötelezettségeket kell teljesíteni, de amennyire lehet, helyettesíteni a szülőt egyfolytában, nem a kifogásokat keresni.

Változtatni kellene az intézménnyel szembeni legkülönbözőbb felső szintű megítéléseken. Elvárásaikat jobban igazítani a realitásokhoz. Ahhoz, hogy az eltelt két év még mindig a nehéz, születés utáni pillanatokat jelenti, például a gyerekekből egy csapásra eminens tanulókat csinálni lehetetlen. A helyi kezdeményezéseket inkább támogatni kellene, mint mindúntalan keresztezni. (Például háttér gazdálkodás). — Nyilván folytatná, de cseng a telefon. A mostanihoz hasonlóan már sok telefonbeszélgetését végighallgattam. Sosem udvariatlan, nem kiabál, de úgy fogalmaz, hogy sokan vigyázzban állnak a vonal másik végén. Látogatók szeretnének kijönni a gyermekvárosba — gondolom, ezt mondják a telefonba. „Délután van, megmondtuk már, hogy csak délelőtt jöhetnek, amikor nincsenek itthon a gyerekek... kívülről megnézhetik... kedvesem, bármit hittek eddig, ezek a gyerekek nem majmok a ketrechen, nem mutogatjuk őket...”

Azt érezheti, hogy most éppen megtette, ami — prófétánk megalégedésére is — lehetséges, mert elégedetnek látszik, amikor leteszi a kagylót. Aztán még kölcsönösen kívánjuk egymásnak a prófétai bölcsesség tartós állapotát, én pedig anélkül, hogy értelmezni, magyarázni igyekeznék magatartásomat, felpattanok, a vég nélkül folytatható beszélgetést nem folytatom, engedek a hirtelen megerősödő vágynak; rohanok a lányomért az óvodába, most semmiképpen ne legyen ő az utolsóként hazavitt.

ADAMIK MÁRIA